

ANNA MATUSIAK

DŁUŻNIK JAKO PODMIOT PRZESTĘPSTWA UTRUDNIANIA DOCHODZENIA ROŚZCZEŃ

I. Wprowadzenie

Przestępstwa określone w art. 300 § 1–3 k.k. należą do kategorii przestępstw indywidualnych¹. Ich sprawcą może być tylko dłużnik. Wniosek taki wynika stąd, jak trafnie zauważa J. Lachowski, że uregulowania te dotyczą sytuacji, w której dochodzi do uszczerbku w interesach wierzyciela, co oznacza konieczność istnienia zobowiązania, a w takim przypadku musi również istnieć jego druga strona, tj. dłużnik². Przestępstwo określone w art. 300 § 3 k.k. także należy zaliczyć do kategorii indywidualnych przestępstw dłużniczych³. Konstrukcja jego znamion sprawia jednak, odmiennie niż w przypadku przestępstw określonych w art. 300 § 1–2 k.k., że jego sprawcą może być jedynie dłużnik mający wielu wierzycieli. Przestępstwa określone w art. 300 k.k. mogą być popełnione przez trzy zasadnicze typy sprawców; a mianowicie: dłużnika właściwego, współdłużnika lub gwaranta, czyli osobę współodpowiedzialną, jak również przez osoby o których mowa w art. 308 k.k., tj. np. osoby faktycznie zastępujące dłużnika⁴. Co prawda, sama ustawa wprost nie posługuje się pojęciem „dłużnik” na określenie podmiotu czynu zabronionego, jednakże skoro do istoty tych przestępstw należy

¹ Szerzej nt. przestępstw indywidualnych zob. m.in. w A. Liszewska, *Z problematyki przestępstw indywidualnych*, Acta UŁ Fol. Iur. 1991, nr 47 s. 105–118; J. Szymczak, *Współdziałanie przy przestępstwach indywidualnych*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 7/8, s. 159–177; R. Dębski, *Współdziałanie przy przestępstwie indywidualnym w ujęciu nowego kodeksu karnego*, PiP 2002, nr 6, s. 13–26; K. Buchała, Głosa do wyroku SN z 14.01.1974 r. I KR 193/73. [Dot. odpowiedzialności za współsprawstwo przy przestępstwach indywidualnych; wykładni art. 16 k.k.; zbiegu przepisów]. PiP 1975, nr 1, s. 162–165.

² J. Lachowski [w:] *Prawo karne gospodarcze, System Prawa Handlowego*, Tom 10, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2012, s. 468.

³ Tak: J. Majewski [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny. Część szczególna*, Tom III, *Komentarz do art. 278–363 k.k.*, wyd. II, LEX (komentarz do art. 300).

⁴ Za: R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom. Rozdział XXXVI k.k. Artykuły 300–302 k.k.*, *Komentarz*, Warszawa 2001, s. 29.

działanie na szkodę „swojego wierzyciela”, zatem prowadzi to do konkluzji, że sprawcą może być jedynie dłużnik⁵.

II. Dłużnik

Dokonując określenia terminu „dłużnik” należy się odwołać do przepisów prawa cywilnego, w tym w szczególności do prawa zobowiązań⁶. Dłużnikiem jest strona zobowiązana w stosunku prawnym zobowiązaniowym do spełnienia określonego świadczenia⁷, natomiast wierzyciel to strona mogąca żądać tego świadczenia. A. Olejniczak wskazuje, że mianem długu określa się „powinność dłużnika zachowania się zgodnego z treścią zobowiązania i obejmuje wszelkie obowiązki ciężące na dłużniku w ramach danego zobowiązania”⁸. Dług stanowi w ten sposób niejako korelat wierzyciela, ponieważ wykonanie tych obowiązków zaspokoi interes wierzyciela, co stanowi główny cel zobowiązania. Dopiero spełnienie owej powinności będzie oznaczać, że wierzyciel nie będzie mógł kierować do dłużnika swych żądań zgodnie z przysługującą mu wierzycielską⁹. P. Michnikowski definiuje dłużnika jako osobę obciążoną obowiązkiem świadczenia, czyli adresata normy prawnej wyznaczającej stosunek zobowiązaniowy. Dłużnikiem może w zasadzie być każdy z podmiotów prawa cywilnego¹⁰. Może nim zatem być zarówno osoba fizyczna, jak i osoba prawna, a także jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną (zob. art. 33¹ k.c.).

Warto odnieść się również na chwilę do kwestii samego zobowiązania. Otóż, „zobowiązanie” jest „rodzajem stosunku cywilnoprawnego o swoistych cechach wskazanych w odpowiednich normach prawa zobowiązań”¹¹. Polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie to spełnić (art. 353 § 1 k.c.)¹². Artykuł 353 § 2 k.c. dodaje, że „świadczenie może

⁵ Tak aprobusz SN w wyroku z 5 stycznia 2000 r., V KKN 192/99, LEX nr 50986.

⁶ P. Michnikowski [w:] E. Łętowska (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna, System Prawa Prywatnego*, tom 5, Warszawa 2013, s. 125–126.

⁷ Poza obowiązkiem spełnienia świadczenia na dłużniku mogą spoczywać również inne obowiązki, jak na przykład obowiązek dania zabezpieczenia (art. 364 k.c.). Pewne obowiązki mogą także ciążyć na wierzycielu, jak np. obowiązek dania pokwitowania (art. 462 k.c.) czy też obowiązek współdziałania przy wykonaniu zobowiązania (art. 354 § 2 k.c.).

⁸ A. Olejniczak [w:] A. Kidyba, Z. Gawlik, A. Janiak, G. Kozieł, A. Olejniczak, A. Pyrżyńska, T. Sokołowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz, Tom III, Zobowiązania – część ogólna*, Lex 2010, komentarz do art. 353 teza 12.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Szerzej zob. też: J. Skorupka, *Pojęcie dłużnika w typach przestępstw na szkodę wierzycieli*, PS 1999, nr 6, s. 44–45.

¹¹ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna, Podręczniki Prawnicze*, wyd. 9, Warszawa 2010, s. 11, Nb 25.

¹² Zob. szerzej m.in. A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1980; *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga 3. Zobowiązania, T. 1–2*, G. Bieniek (red.), Aut.: G. Bieniek, H. Ciepła, S. Dmowski, J. Gudowski, K. Kotakowski, M. Sychowicz, Sychowicz, T. Wiśniewski, C. Żuławska, Wyd. 10, Warszawa: Wydawn. Prawn. „LexisNexis”, 2011; *Kodeks cywilny. Komentarz. T. 3. Zobowiązania. Część ogólna*, A. Kidyba (red. i wstęp), Aut.: Z. Gawlik, A. Janiak, A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak,

polegać na działaniu albo na zaniechaniu”. Treścią zobowiązania są określone prawa i obowiązki podmiotów w nim uczestniczących. P. Michnikowski definiuje zobowiązanie jako „złożony stosunek cywilnoprawny, którego koniecznym i najważniejszym składnikiem jest przynajmniej jeden elementarny stosunek prawny typu względnego (dwustronnie zindywidualizowany), w ramach którego jeden podmiot (dłużnik) jest obowiązany do spełnienia świadczenia (podjęcia określonego działania lub zaniechania na rzecz drugiej strony), a drugi podmiot (wierzyciel) jest uprawniony do otrzymania tego świadczenia”¹³. Podmiotem zobowiązania co do zasady może być każdy podmiot stosunków cywilnoprawnych, tj. zarówno osoby fizyczne, osoby prawne (art. 1 k.c.), jak również jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznała zdolność prawną (art. 331 k.c.). Podmiot musi być zindywidualizowany, jednakże niekoniecznie oznaczony w chwili powstania zobowiązania¹⁴. Musi być natomiast znany sposób ich określenia. Oznaczenie podmiotu może również nastąpić poprzez wskazanie pozycji prawnej wobec określonej rzeczy lub innego przedmiotu¹⁵. Podmioty tworzą dwie strony zobowiązania; stroną uprawnioną i zobowiązaną. Po każdej ze stron może wystąpić więcej niż jeden podmiot¹⁶. Wyjątkowo stosunek zobowiązaniowy może mieć bardziej wielostronny charakter¹⁷ i przy tym samym świadczeniu podmiot stosunku wobec innego podmiotu jest zarazem wierzycielem i dłużnikiem¹⁸. Szczególnym przypadkiem jest sytuacja, kiedy poza typowymi dwoma stronami jakimi są wierzyciel i dłużnik, występują również inne podmioty mogące mieć prawa i obowiązki w ramach określonego stosunku obligacyjnego¹⁹. Przedmiotem zobowiązania, jak określa A. Olejniczak, jest świadczenie, a więc, zgodne z treścią zobowiązania zachowanie dłużnika, realizujące interes wierzyciela²⁰. Artykuł 353 § 1 k.c. określa modelową strukturę i treść zobowiązania. W. Borysiak definiuje zobowiązanie jako „dwustronnie zindywidualizowany stosunek prawny, w którym jedna osoba uprawniona jest do żądania spełnienia świadczenia względem drugiego z podmiotów, który jest zobowiązany do jego spełnienia”²¹.

G. Kozieł, E. Niezbecka, T. Sokołowski, Warszawa: Wolters Kluwer, 2010; *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga 3. Zobowiązania*, Aut.: G. Bieniek, H. Ciepla, S. Dmowski, J. Gudowski, K. Kołakowski, M. Sychowicz, T. Wiśniewski, C. Żuławska, T. 1–2, Wyd. 3, Warszawa 2001.

¹³ P. Michnikowski [w:] *Prawo zobowiązań – część ogólna...*, *op. cit.*, s. 123.

¹⁴ Np. w przypadku przyrzeczenia publicznego; art. 919 k.c.

¹⁵ W tzw. zobowiązaniach realnych podmiotem uprawnionym jest osoba, która każdorazowo znajdzie się w danej sytuacji prawnorzeczowej, tj. np. jest właścicielem oznaczonej rzeczy – por. art. 678 § 1 k.c., posiadaczem oznaczonego gospodarstwa – por. art. 625 k.c. Jej zmiana jest równoznaczna ze zmianą wierzyciela.

¹⁶ Szerzej m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna...*, *op. cit.*, s. 106–116, Nb 275–310.

¹⁷ Np. umowa spółki; art. 860 k.c.

¹⁸ Za: A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz...*, *op. cit.*, teza 8.

¹⁹ Na przykład z tytułu umowy na rzecz osoby trzeciej – art. 393 k.c., obciążenia wierzytelności prawem rzeczowym – np. art. 265 i 327 k.c. oraz art. 1081 u.k.w.h; zob. także P. Machnikowski, *Swoboda umów według art. 3531 k.c. Konstrukcja prawna*, Warszawa 2005, s. 52–54.

²⁰ A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz...*, *op. cit.*, teza 6.

²¹ W. Borysiak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, K. Osajda (red.), Warszawa: Legalis, 2012 (komentarz do art. 353 k.c. teza 7).

W najprostszym ujęciu zobowiązanie należy rozumieć jako uprawnienie do żądania od konkretnej osoby określonego zachowania i „opiera się na gwarantowanym przez porządek prawny przymusie”²². P. Machnikowski uznaje, że powyżej wskazana definicja może być uznana jedynie za modelową, ponieważ w praktyce niektóre typy zobowiązań modyfikują poszczególne jej elementy²³. A. Olejniczak wyjaśniając pojęcie zobowiązania, wskazuje, że „jest to stosunek prawny między podmiotem uprawnionym, wierzycielem a podmiotem zobowiązanym, dłużnikiem, natomiast treścią tego stosunku są uprawnienia wierzyciela i skorelowane z nimi obowiązki dłużnika”²⁴. Ponadto A. Olejniczak wskazuje, że uprawnienia wierzyciela prowadzą się do możliwości żądania od dłużnika świadczenia, natomiast obowiązki dłużnika polegają na spełnieniu tegoż świadczenia, a zatem i tym samym, zaspokojeniu interesu wierzyciela²⁵. Jak zauważa P. Michnikowski, przepis § 1 nie ma postaci definicji równościowej, niemniej może stanowić punkt wyjścia do formułowania takiej definicji, ponieważ wskazuje podstawowe cechy zobowiązania jakimi są obowiązek określonego zachowania dłużnika i uprawnienie do tego zachowania wierzyciela²⁶. Ciążący na dłużniku dług jest korelatem wierzytelności. Warto też odnotować, że regulacja prawna zawarta w przepisie art. 353 § 1 k.c., w kontekście art. 1 k.c. ujmuje zobowiązanie jako „stosunek cywilnoprawny o strukturze wyznaczonej przez podmioty stosunku oraz treść stosunku, na którą składają się prawa i obowiązki podmiotów dotyczące określonego przedmiotu”²⁷. Jeszcze od czasów rzymskich uprawnienie wierzyciela jest nazywane wierzytelnością, a spoczywający na dłużniku obowiązek spełnienia ciężącego na nim świadczenia – długiem.

Podstawowym elementem treści zobowiązania jest wierzytelność. Ogólnie określa się ją często jako możliwość żądania od dłużnika spełnienia świadczenia. Wierzytelność jest prawem podmiotowym, które określa złożoną sytuację prawną podmiotu, na którą składa się zespół funkcjonalnie powiązanych ze sobą określonych uprawnień, roszczeń, kompetencji. Podobnie jak i inne prawa podmiotowe, również wierzytelności są wyznaczone przez obowiązujące normy dla ochrony prawnie uznanych interesów podmiotów²⁸. Istotnym elementem każdej wierzytelności jest przysługujące wierzycielowi uprawnienie do żądania od dłużnika spełnienia świadczenia. Przybiera ono postać roszczenia, gdy strony stosunku są już indywidualnie oznaczone, a samo świadczenie – skonkretyzowane²⁹. Na wierzytelność może

²² Por. Domański, *Instytucje. Część ogólna*, 1936, s. 39–41.

²³ P. Machnikowski [w:] Gniewek, *Komentarz 2010, komentarz do art. 353 k.c.*, Nb 8; P. Machnikowski, *Swoboda umów według art. 353I k.c. Konstrukcja prawna*, Warszawa 2005, s. 41–44.

²⁴ A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., teza 6.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ P. Michnikowski [w:] *Prawo zobowiązań – część ogólna...*, op. cit., s. 120.

²⁷ A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., teza 6.

²⁸ Często są to interesy uwarunkowane ekonomicznie, niemniej nie można wykluczyć zobowiązaniowej ochrony interesów niemajątkowych, która to może być realizowana w formie świadczeń pieniężnych tj. zadośćuczynienia za krzywdę – art. 445 i 448 k.c. lub w inny sposób jak np. obowiązek sprostowania – art. 24 § 1 k.c.

²⁹ A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., teza 8.

składać się wiele roszczeń, które powstają bądź równocześnie bądź sukcesywnie w czasie trwania zobowiązania (np. o zapłatę odsetek, o zwrot rzeczy, o zapłatę za korzystanie z rzeczy). Obok roszczeń, ważnym elementem wierzytelności może być uprawnienie kształtujące, rozumiane jako przyznana wierzycielowi kompetencja do dokonania zmiany bądź wygaśnięcia zobowiązania przez jednostronne oświadczenie woli wierzyciela³⁰. Wierzytelność wygasa wobec braku długu.

Szczególny charakter mają zobowiązania, gdy dług nie jest związany z odpowiedzialnością dłużnika. Określa się je mianem zobowiązań niezupełnych lub inaczej, naturalnych. Jest to taka sytuacja w której na dłużniku ciąży obowiązek świadczenia, jednak jeżeli nie będzie świadczył, nie ma możliwości pociągnięcia dłużnika do odpowiedzialności. Taki charakter mają zobowiązania, w których roszczenia uległy przedawnieniu³¹), jak również zobowiązania z gier i zakładów, w sytuacji kiedy nie były prowadzone na podstawie zezwolenia właściwego organu państwowego (art. 413 k.c.). Zobowiązania niezupełne, pomimo braku odpowiedzialności dłużnika, są prawnie wiążące. W przypadku ich wykonania dłużnik nie może żądać zwrotu tego, co świadczył, ponieważ jego świadczenie jest należne i stanowi wykonanie prawnego obowiązku³².

Jak twierdzi J. Majewski, dla kwestii odpowiedzialności na podstawie przepisów art. 300 k.k. bez znaczenia jest fakt, jakie jest źródło stosunku zobowiązaniowego pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem, tj. czy powstał on *ex contractu* czy *ex delicto*³³. Takiego samego zdania jest też J. Lachowski, zgodnie uznając, że za czyny wymienione w art. 300 k.k., z punktu widzenia odpowiedzialności karnej, nie ma znaczenia to, co jest źródłem powstania zobowiązania (umowa, delikt, prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia)³⁴. Przede wszystkim może chodzić o stosunek zobowiązaniowy, powstały na skutek oddania przedmiotów na przechowanie osobie godnej zaufania w trybie określonym w art. 228 § 1 lub 2 KPK³⁵. Jak słusznie twierdzi J. Lachowski chodzi jednak tutaj nie o jakiegokolwiek dłużnika, tylko o takiego, który narusza interesy swego wierzyciela, który, poprzez zachowania opisane w ustawie, zmniejsza prawdopodobieństwo zaspo-

³⁰ Może być to np. prawo do odstąpienia od umowy w razie jej niewykonania przez drugą stronę; art. 394 i 491 k.c.

³¹ Np. art. 117 § 2, art. 411 pkt 3 k.c.

³² Brak ogólnej regulacji normatywnej dotyczącej tego typu zobowiązań rodzi pytania o stosowanie niektórych przepisów prawnych np. co do ustanowienia zabezpieczenia, nowacji, uznania roszczenia. W literaturze wskazuje się na konieczność dokonywania ocen dla określonego typu zobowiązania niezupełnego niż formułowania generalnych wniosków; por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania*, 2008, nb 53; M. Safjan [w:] K. Pietrzykowski, *Komentarz, t. I*, 2005, art. 353, nb 14–15.

³³ J. Majewski [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynekiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278–363 k.k.*, wyd. II, LEX (komentarz do art. 300).

³⁴ J. Lachowski [w:] *Prawo karne gospodarcze, System Prawa Handlowego, Tom 10*, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2012, s. 469; por. J. Majewski [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, op. cit., s. 683; zob. również Z. Ziobro, *Przestępstwa na szkodę wierzyciela – kontrowersje interpretacyjne*, Prok. i Pr. 1996, Nr 10, s. 32.

³⁵ Por. wyrok SN z 15 czerwca 2004 r., II k.k. 38/03, OSNKW 2004, nr 7–8, poz. 76; por. też postanowienie SN z 13 listopada 2002 r., II KKN 121/01, LEX nr 56096.

kojenia³⁶. Sprawca musi posiadać status dłużnika w czasie popełnienia przestępstwa, a zatem w momencie działania lub zaniechania (art. 6 § 1 k.k.). Utrata tego statusu np. w wyniku przejęcia długu przez inny podmiot, po popełnieniu czynu nie ma znaczenia z punktu widzenia odpowiedzialności. Wskazane powyżej elementy przesądają o tym, że omawiane przestępstwo ma charakter indywidualny właściwy. J. Lachowski uważa, że brak statusu dłużnika w chwili popełnienia czynu zabronionego jest równoznaczny z brakiem odpowiedzialności karnej³⁷.

Warto nadmienić, że w doktrynie sporne jest, czy sprawcą przestępstwa art. 300 k.k. może być tylko dłużnik osobisty czy również dłużnik rzeczowy. Zwolennicy poglądu, iż sprawcą może być tylko dłużnik osobisty, twierdzą, że w takim wypadku dłużnik zobowiązany jest do określonego świadczenia, a poprzez zachowania charakteryzujące przestępstwa przeciwko wierzycielom może on skutecznie zmniejszyć prawdopodobieństwo możliwości zaspokojenia³⁸. W przypadku natomiast długu rzeczowego dłużnik zobowiązany jest do znoszenia określonego stanu rzeczy, tj. zaspokojenia się wierzyciela z określonego składnika majątku, a nie do świadczenia³⁹. Można jednak wskazać autorów, którzy wskazują, że charakter odpowiedzialności dłużnika (osobista, rzeczowa) nie ma, z punktu widzenia jego odpowiedzialności karnej, żadnego znaczenia. Zgodnie z tym poglądem, sprawcą może być również taki dłużnik, który odpowiada tylko rzeczowo. Dłużnik rzeczowy może także dokonać czynności, które wymienione są w art. 300 § 1 k.k., np. może ukryć przedmiot zastawu, usunąć go, zniszczyć. Nie wydaje się zatem, zdaniem niektórych znawców tematu, uzasadnione, aby taki dłużnik w tego typu sytuacjach pozostawał bezkarny⁴⁰. Temu pogładowi należy przyznać rację.

J. Majewski stoi na stanowisku, że podmiotem przestępstw określonych w art. 300 § 1–3 k.k. może być tylko osoba ponosząca względem wierzyciela odpowiedzialność osobistą. Odpowiedzialność ta jest „koniecznym korelatem powinności świadczenia obciążającej dłużnika wobec wierzyciela”⁴¹. Ma ona charakter majątkowy⁴². Nie ma znaczenia, zdaniem J. Majewskiego, czy jest to odpowiedzialność nieograniczona, co jest zasadą, czy też ograniczona, co jest jednak

³⁶ J. Lachowski [w:] R. Zawłocki (red.), *Prawo karne gospodarcze...*, op. cit., s. 468.

³⁷ *Ibidem*, s. 469.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Por. np. K. Buczkowski, *Przestępstwa gospodarcze*, Warszawa 2000, s. 65; J. Majewski [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny...*, op. cit., s. 684, oraz *idem* [w:] K. Buchała, P. Kardas, J. Majewski, W. Wróbel, *Komentarz do ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, s. 117.

⁴⁰ Por. np. J. Skorupka, *Pojęcie dłużnika...*, op. cit., s. 35–36; *idem*, *Karnoprawna ochrona wierzycieli w praktyce sądowej*, PS 2003, Nr 6, s. 253–258; R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko...*, op. cit., s. 34.

⁴¹ J. Majewski, [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny...*, op. cit.

⁴² O rodzajach odpowiedzialności – zob. szerzej m.in. W. Czachórski, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, s. 44 i n., W. Radecki, *Pojęcie i rodzaje odpowiedzialności prawnej*, „Służba MO” 1982, nr 3, s. 361–383.

wyjątkiem⁴³. W tym drugim przypadku nie jest istotna również okoliczność, czy ograniczenie dotyczy tego, czym dłużnik odpowiada, czy tego, do jakiej wartości odpowiada⁴⁴. Może zatem chodzić zarówno o odpowiedzialność osobistą, ograniczoną do pewnych tylko składników majątku, jak i o odpowiedzialność osobistą, ograniczoną do oznaczonej kwotowo wysokości⁴⁵. Zdaniem J. Majewskiego⁴⁶, poza kręgiem podmiotów zdalnych do popełnienia przestępstw określonych w art. 300 k.k. pozostają osoby, które ponoszą względem jakiegoś podmiotu jedynie odpowiedzialność rzeczową, związaną z oznaczonym przedmiotem majątkowym (czyli tzw. dłużnicy rzeczowi)⁴⁷.

Pod rządami przepisów ustawy o ochronie obrotu gospodarczego, określających tzw. przestępstwa dłużnicze⁴⁸ wyrażony został, jak się potem okazało kontrowersyjny, pogląd, zgodnie z którym sprawcą tych przestępstw może być jedynie dłużnik prowadzący działalność gospodarczą⁴⁹. Takie stanowisko znalazło zarówno licznych zwolenników⁵⁰ jak i wielu zagorzałych przeciwników⁵¹. Dokonując jednak analizy wydaje się mimo wszystko, że większość przedstawicieli doktryny nie przyjmowała takiego ograniczenia.

III. PRZEDSIĘBIORCA JAKO PODMIOT CZYNU ZABRONIONEGO

W doktrynie nie jest bezsporne czy dłużnik, który może być sprawcą przestępstw określonych w art. 300 k.k., musi być przedsiębiorcą, czy też nie. Spór w tym zakresie trwa od czasów obowiązywania *OchrObrGospU*. Można w jego ramach wskazać kilka różnych poglądów. Pierwsze sprowadza się do twierdzenia, że w przypadku przestępstw przeciwko wierzycielom, o których mowa

⁴³ J. Majewski [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiąkałski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny...*, *op. cit.*

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Zob. np. odpowiedzialność nabywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego za długi zbywcy związane z ich prowadzeniem – art. 554 k.c.

⁴⁶ J. Majewski, [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiąkałski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny...*, *op. cit.*

⁴⁷ Odmienne P. Cichulski, *Przepisy karne materialne pomocne w postępowaniu windykacyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2000, 5, s. 279; M. Wiśniewski, *Prawnokarna ochrona wierzytelności majątkowych uczestników obrotu gospodarczego*, Kraków 1999, s. 27; J. Skorupka, *Karnopravna...*, *op. cit.*, s. 253 i n.; *idem*, *Pojęcie dłużnika...*, *op. cit.*, s. 35–36; R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko...*, *op. cit.*, s. 34.

⁴⁸ Określone w art. 7 § 1–3, art. 6 § 1, art. 6 § 3 w zw. z § 1 oraz art. 8 § 1 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego.

⁴⁹ J. Majewski [w] K. Buchała, P. Kardas, J. Majewski, W. Wróbel, *Komentarz...*, zwłaszcza s. 116–117, tezy 16–19.

⁵⁰ Zob. np. M. Marszałek, *Sporne problemy wykładni art. 6 § 1 i 3 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, *Prok. i Pr.* 1997, nr 4, s. 46.

⁵¹ Zob. np. Z. Ziobro, *Przestępstwa na szkodę wierzyciela...*, *op. cit.*, s. 32 i n.

1/2015

w art. 300 k.k., ani dłużnik, ani wierzyciel nie musi być przedsiębiorcą⁵². Zgodnie z drugim stanowiskiem, co najmniej jedna ze stron stosunku zobowiązaniowego, albo dłużnik, albo wierzyciel, musi być przedsiębiorcą, ponieważ jedynie wówczas przestępstwo popełnione przez dłużnika pozostaje w związku z obrotem gospodarczym⁵³. Trzecie podejście jest natomiast takie, że wierzyciel musi być przedsiębiorcą, natomiast nie ma znaczenia, czy również dłużnik ma taki status⁵⁴. Najbardziej zasadnym wydaje się przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym dłużnik musi być przedsiębiorcą, niezależnie od tego, czy wierzyciel ma taki status⁵⁵. Zdaniem J. Majewskiego za przyjęciem takiego poglądu przemawia względ na rodzajowy przedmiot ochrony jakim jest obrót gospodarczy oraz zasada subsidiarności prawa karnego, „która nie domaga się prawnokarnej reakcji w razie dopuszczenia się zachowań stypizowanych w wymienionych wyżej przepisach, gdy ich sprawcą nie jest przedsiębiorca”⁵⁶.

W tym miejscu warto odnieść się do terminu „przedsiębiorca” ponieważ w świetle obowiązujących przepisów wyraźnie widać, że nie ma jednolitej definicji i występują pewne rozbieżności.

W 2003 roku⁵⁷ włączono do Księgi pierwszej Tytułu II k.c. Dział III pt. „Przedsiębiorcy i ich oznaczenia”. Znalazła się w nim definicja przedsiębiorcy zgodnie z którą „przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową” (art. 43¹ k.c.). Wcześniej Kodeks cywilny nie definiował tego pojęcia⁵⁸.

⁵² Zob. np. O. Górniok (red.), *Prawo karne gospodarcze*, s. 55, 106–107.

⁵³ Por. SN w post. z 3.6.2002 r. (II KKN 220/00, Lex Nr 55524); zob. także R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko...*, *op. cit.*, s. 34.

⁵⁴ Zob. uchw. SN z 20.11.2000 r. (I KZP 31/00, OSNK 2001, Nr 1–2, poz. 5) z głosami krytycznymi: J. Majewskiego, OSP 2001, Nr 5, poz. 75, i J. Skorupki, OSP 2001, Nr 10, poz. 145, oraz głosem częściowo krytyczną O. Górniok, OSP 2005, Nr 5, poz. 75.

⁵⁵ Zob. np. J. Majewski [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynekiewicz, M. Szweczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 684.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 684, 686–687; zob. także J. Skorupka, *Rodzajowy przedmiot ochrony*, Prok. i Pr. 2000, Nr 1, s. 134.

⁵⁷ Ustawa z 14.2.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw Dz.U. Nr 49, poz. 408.

⁵⁸ Rozważania na temat pojęcia przedsiębiorca zob. też m.in. P. Bielski, *Pojęcie przedsiębiorcy w systemie prawa polskiego (zagadnienia konstrukcyjne)*, Gdańsk 2006; P. Bielski, *Spółka kapitałowa w organizacji a status przedsiębiorcy*, PPH 2002, Nr 6; E. Bieniek-Koronkiewicz, J. Sieńczyło-Chłabicz, *Działalność gospodarcza i przedsiębiorca na gruncie ustawy prawo działalności gospodarczej*, PPH 2000, Nr 4; E. Bieniek-Koronkiewicz, J. Sieńczyło-Chłabicz, *Obowiązki przedsiębiorcy podejmującego i wykonującego działalność gospodarczą*, PPH 2002, Nr 2; E. Bieniek-Koronkiewicz, J. Sieńczyło-Chłabicz, *Skutki wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego*, Głosa 2002, Nr 8; J. Frąckowiak, *Ustawodawstwo dotyczące przedsiębiorców pod rządami zasady jedności prawa cywilnego*, PPH 2000, Nr 11; P. Gumiński, *Oddziały przedsiębiorców zagranicznych oraz ich przedstawicielstwa*, PPH 2009, Nr 6; A.G. Harla, *Pojęcie kupca i przedsiębiorcy w prawie polskim (1918–2005)*, PPH 2006, Nr 12; J. Jacyszyn, *Pojęcie wolnego zawodu. Analiza aktów prawnych i doktryny*, PPH 2000, Nr 10; M. Jasiakiewicz, *Jeszcze o pojęciu przedsiębiorcy – polemika*, PPH 2005, Nr 5; W.J. Katter, *Kupiec, podmiot gospodarczy, przedsiębiorca – ewolucja pojęciowa*, GSP 1999, Nr 2; W.J. Katter,

1. Definicja przedsiębiorcy w Kodeksie Cywilnym

Przedsiębiorcą zgodnie z przepisami k.c. jest osoba fizyczna, prawna oraz jednostka organizacyjna, niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, czyli jednostce, o której mowa w nowym art. 33¹ k.c. Pojęcie „przedsiębiorca” nie obejmuje zatem, w przeciwieństwie do art. 43 ust. 1 Swob-DziałGospU, jednostek organizacyjnych nieposiadających w ogóle zdolności prawnej, niezależnie od tego, czy i w jakim stopniu są one wyodrębnione pod względem organizacyjnym, majątkowym i finansowym⁵⁹. Do takich jednostek należą np. zakłady budżetowe, gospodarstwa pomocnicze, sołectwa, oddziały i filie przedsiębiorstw państwowych, spółdzielni i spółek. Wymienione jednostki korzystają zawsze z osobowości prawnej – odpowiednio – Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa państwowego, spółdzielni oraz spółki handlowej⁶⁰. Jednostkami organizacyjnymi, które nie mają osobowości prawnej, mają jednak zdolność prawną, są przede wszystkim osobowe spółki handlowe (art. 8 § 1 k.s.h.). Spółki te prowadzą „przedsiębiorstwo pod własną firmą” (art. 8 § 2 oraz art. 22 § 1, art. 86 § 1, art. 102 i 125 k.s.h.). Zatem w rozumieniu art. 43¹ k.c. są z definicji „przedsiębiorcami”. W konsekwencji, z mocy

Pojęcie przedsiębiorcy – polemika, PPH 2007, Nr 4; A. Kidyba, *Prowadzenie działalności gospodarczej przez fundacje*, PPH 1999, Nr 10; C. Kosikowski, *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2011; J. Lic, M. Łuc, *Definicje pojęć „działalność gospodarcza” i „przedsiębiorca” (potrzeba rewizji)*, PiP 2008, Nr 10, G. Materna, *Pojęcie przedsiębiorcy w polskim i europejskim prawie ochrony konkurencji*, Warszawa 2009; Z. Miczek, *Osoba fizyczna jako przedsiębiorca – na tle ustawy o swobodzie działalności gospodarczej i kodeksu cywilnego*, PPH 2005, Nr 9; J.P. Naworski, *Przedsiębiorca w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym): de lege lata i de lege ferenda*, Toruń 2011; J. Sitko, *Firma i jej ochrona*, Warszawa 2009; R. Skubisz, M. Trzebiatowski, *Kościelne osoby prawne jako przedsiębiorcy rejestrowi (na przykładzie osób prawnych kościoła katolickiego)*, PPH 2002, Nr 3; D. Szafrąński, *Cudzoziemiec (osoba fizyczna) jako przedsiębiorca prawa polskiego*, EPS 2010, Nr 7; D. Szafrąński, *Przedsiębiorca jako usługodawca*, EPS 2012, Nr 4; D. Szafrąński, *Przedsiębiorca zagraniczny jako kategoria normatywna w świetle ustawy o swobodzie działalności gospodarczej*, PPH 2010, Nr 8; T. Szanciło, *Przedsiębiorca w prawie polskim*, PPH 2005, Nr 3; M. Szydło, *Działalność spółek pozornie zagranicznych w Polsce – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, PPH 2008, Nr 6; M. Szydło, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim*, PS 2002, Nr 7–8; Z. Kwaśniewski, *Przedsiębiorca, czyli kto. Prawo działalności gospodarczej*, „Rzeczpospolita” 2000, nr 68; T. Szanciło, *Przedsiębiorca a wolny zawód*, „Rejent” 2003, nr 10, s. 48–76; *Spółka cywilna jako przedsiębiorca i podatnik*, „Monitor Podatkowy” 2000, nr 6, s. 7–12; R. Golat, *Status przedsiębiorcy w kodeksie cywilnym*, „Gazeta Prawna” 1998, nr 48; Z. Świeboda, *Odpowiedzialność cywilna przedsiębiorcy lub reprezentanta przedsiębiorcy nie wykonujących obowiązku zgłoszenia w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 9, s. 73–80; Z. Miczek, *Osoba fizyczna jako przedsiębiorca – na tle ustawy o swobodzie działalności gospodarczej i kodeksu cywilnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, nr 9, s. 24–28; P. Łętowski, *Ewolucja terminu „przedsiębiorca” w prawie prywatnym oraz publicznym od II Rzeczypospolitej do czasów współczesnych*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2011, nr 4, s. 60–69; E. Wójtowicz, *Zawieranie umów między przedsiębiorcami*, Oficyna 2010; G. Materna, *Pojęcie przedsiębiorcy w polskim i europejskim prawie ochrony konkurencji*, Oficyna 2009; M. Eteł, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz w orzecznictwie sądowym*, Lex 2012; J. Sitko, *Firma i jej ochrona*, Oficyna 2009; P. Kubiński, *Działalność gospodarcza w zakresie ochrony osób i mienia i jej koncesjonowanie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, s. 47–57.

⁵⁹ Zob. też C. Kosikowski, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim*, PiP 2001, z. 4, s. 16 i n.

⁶⁰ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2011, Duże Komentarze Becka, komentarz do art. 5.

przepisu art. 5 ust. 1 PrUpN, oznacza to, że mają też zdolność upadłościową. Do jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 33¹ § 1 k.c., należą bez wątpienia także wspólnoty mieszkaniowe (art. 6 zd. drugie i art. 17 WILokU⁶¹)⁶². Podmioty te jednak nie prowadzą działalności gospodarczej i tym samym nie mają zdolności upadłościowej⁶³. Do kategorii niepełnych osób prawnych⁶⁴ nie należą natomiast stowarzyszenia zwykle. Jednostki te bowiem, w świetle treści przepisów art. 40–42 ustawy Prawo o stowarzyszeniach⁶⁵, nie mogą samodzielnie uczestniczyć w obrocie prawnym⁶⁶, co tym samym wyklucza także ich zdolność upadłościową.

2. Definicja przedsiębiorcy w świetle ustawy o swobodzie działalności gospodarczej

Pojęcie przedsiębiorcy pojawia się także aktach normatywnych z dziedziny publicznego prawa gospodarczego⁶⁷. Zgodnie z brzmieniem przepisów ustawy SwobDziałGospU działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopaliny ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. (Art. 2 SwobDziałGospU). Przepisów ustawy nie stosuje się do działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego, a także wynajmowania przez rolników pokoi, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów. (Art. 3 SwobDziałGospU).

Przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną wykonującą we własnym imieniu działalność gospodarczą. (Art. 4 ust. 1 SwobDziałGospU).

Ponadto, ustawa za przedsiębiorców uznaje także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej (Art. 4 ust. 2 SwobDziałGospU).

⁶¹ Ustawa o własności lokali, Dz.U. Nr 80, poz. 903.

⁶² Zob. też uchw. SN(7) z 21.12.2007 r., III CZP 65/07, OSNC 2008, Nr 7–8, poz. 69.

⁶³ Tak również SN w uzasadnieniu wyroku z 14.03.2007 r., I CSK 387/06, niepubl.

⁶⁴ Zwanych też w literaturze ułomnymi osobami prawnymi lub rzekomymi osobami prawnymi.

⁶⁵ Ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, t.j. Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.

⁶⁶ Za: J. Frąckowiak [w:] *Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego. Tom 1*, s. 1096.

⁶⁷ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe...*, *op. cit.*, Duże komentarze Becka, s. komentarz do art. 5 Legalis.

W tym zakresie najszersze zastosowanie miała ustawa z 19.11.1999 r. – Prawo działalności gospodarczej ustawa z dnia Dz.U. Nr 101, poz. 1178 ze zm. którą z dniem 21.08.2004 r. zastąpiła ustawa z 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej t.j. Dz.U. z 2010 r. Nr 220, poz. 1447 ze zm., por. art. 1 ustawy z 2.07.2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. Nr 173, poz. 1808 ze zm.

3. Definicja przedsiębiorcy w ustawie Krajowy Rejestr Sądowy

Termin „przedsiębiorca” pojawia się również w przepisach ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym⁶⁸ która to jednak nie definiuje pojęcia, lecz dokonuje jego określenia poprzez wyczerpujące wyczerpanie podmiotów należących do kategorii „przedsiębiorców”. Zgodnie zatem z katalogiem znajdującym się w art. 36 ustawy za przedsiębiorcę uważa się 17 różnych grup podmiotów jak: spółki jawne, europejskie zgrupowania interesów gospodarczych, spółki partnerskie, spółki komandytowe, spółki komandytowo-akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne, spółki europejskie, spółdzielnie, spółdzielnie europejskie, przedsiębiorstwa państwowe, jednostki badawczo-rozwojowe, przedsiębiorców określonych w przepisach o zasadach prowadzenia na terytorium RP działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, towarzystwa reasekuracji wzajemnej, oraz inne osoby prawne, jeżeli wykonują działalność gospodarczą i podlegają obowiązkowi wpisu do rejestru, stanowiącego drugą część Krajowego Rejestru Sądowego⁶⁹, oddziały przedsiębiorców zagranicznych działających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, główne oddziały zagranicznych zakładów ubezpieczeń, główne oddziały zagranicznych zakładów reasekuracji, instytucje gospodarki budżetowej (art. 36 ustawy KRS).

W świetle powyżej wskazanych uregulowań należy stwierdzić, że na pierwszy rzut oka różnorodność przytoczonych definicji „przedsiębiorców” jest ogromna. Rację należy przyznać ocenie, zgodnie z którą „ustawodawca zabrnął w ślepią uliczkę legislacyjną, tworząc kolejne definicje przedsiębiorcy niekompatybilne, kontrowersyjne i antagonizujące teoretyków i praktyków prawa, nie mówiąc już o samych polskich czy zagranicznych przedsiębiorcach⁷⁰”. Trudno nie zgodzić się też z trafną oceną A. Kidyby, zgodnie z którą fakt, iż każdy nowy akt prawa publicznego czy prywatnego podaje własną definicję przedsiębiorcy, czyni prawo gospodarcze coraz bardziej nieczytelny⁷¹. A. Kidyba określa to zjawisko jako „galimatias pojęciowy”⁷² i stwierdza, że „można sądzić, że nikt nie panuje nad sytuacją i co nowy akt prawny czy jego nowelizacja, to należy zaproponować definicję przedsiębiorcy”⁷³. Dzięki takiej praktyce w systemie prawa funkcjonują definicje niespójne. Nie trzeba oczywiście nikogo przekonywać, że taki stan rodzi to poważne problemy nie tylko teoretyczne, ale co ważniejsze – praktyczne.

⁶⁸ Ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, t.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 ze zm.

⁶⁹ Jest to rejestr „stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej”. Warto jednak odnotować, że zgodnie z treścią art. 50 KrRejSU, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej i kolumny transportu sanitarnego nie podlegają obowiązkowi wpisu do rejestru przedsiębiorców, nawet gdy podejmują działalność gospodarczą.

⁷⁰ Zob. J. Jacyszyn, *Festiwal jednego aktora*, „Rzeczpospolita” 17.07.2003, Nr 165.

⁷¹ A. Kidyba, *Galimatias z przedsiębiorcami*, „Rzeczpospolita”, 18–19.06.2003.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*.

4. Definicja przedsiębiorcy w Prawie upadłościowym i naprawczym

Pojęcie przedsiębiorcy zdefiniowane jest w Kodeksie cywilnym. Jest to definicja uniwersalna i nie ma żadnego uzasadnienia, żeby w Prawie upadłościowym i naprawczym powtarzać tę definicję⁷⁴.

5. Definicja przedsiębiorcy w świetle innych ustaw szczególnych

Odrebne, autonomiczne definicje „przedsiębiorcy” znajdują się także w wielu innych ustawach. Zgodnie z art. 2 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁷⁵, przedsiębiorcami są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które prowadząc, chociażby ubocznie, działalność zarobkową lub zawodową uczestniczą w działalności gospodarczej⁷⁶.

W ustawie Prawo geologiczne i górnicze⁷⁷ art. 6 pkt 6 stanowi, że przedsiębiorcą jest podmiot posiadający koncesję na prowadzenie działalności regulowanej ustawą.

Ordynacja podatkowa⁷⁸ w art. 3 stanowi, że ilekroć w ustawie jest mowa o działalności gospodarczej, to rozumie się przez to „każdą działalność zarobkową w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, w tym wykonywanie wolnego zawodu, a także każdą inną działalność zarobkową wykonywaną we własnym imieniu i na własny lub cudzy rachunek, nawet gdy inne ustawy nie zaliczają tej działalności do działalności gospodarczej lub osoby wykonującej taką działalność – do przedsiębiorców”.

W art. 3 Prawo własności przemysłowej⁷⁹ definiuje, że o ile w ustawie jest mowa o przedsiębiorcy, „rozumie się przez to osobę prowadzącą w celach zarobkowych działalność wytwórczą, budowlaną, handlową lub usługową, zwaną dalej „działalnością gospodarczą”⁸⁰.

W toku dalszych rozważań wyrażenia „podmiot prowadzący działalność gospodarczą” oraz „przedsiębiorca” używane będą zamiennie i traktowane jak synonimy, należy jednak pamiętać, że nie zawsze przypisuje im się jednakowe znaczenia.

⁷⁴ Uzasadnienie do projektu PrUpNNow. www.sejm.gov.pl.

⁷⁵ Ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, t.j. Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 ze zm.

⁷⁶ W uzasadnieniu wyroku z 22.10.2003 r., II CK 161/02, OSNC 2004, Nr 11, poz. 186 SN podkreślił, że w art. 2 wyodrębnia się wyraźnie prowadzenie „działalności zarobkowej” i „działalności zawodowej”, przedsiębiorcami więc mogą być także osoby, które uczestniczą w działalności gospodarczej nie w celu osiągnięcia zysku.

⁷⁷ Ustawa z 4.02.1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze, t.j. Dz.U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1947 ze zm.

⁷⁸ Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa, t.j. Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.

⁷⁹ Ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej, t.j. Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 ze zm.

⁸⁰ Zagadnienie przedmiotowego pojęcia przedsiębiorcy zob. też U. Promińska, *Uprawniony do nabywania prawa ochronnego na znak towarowy w świetle ustawy – Prawo własności przemysłowej, Księga pamiątkowa z okazji 85-lecia ochrony własności przemysłowej w Polsce*, Warszawa 2003, s. 121 i n.

IV. Podsumowanie

W literaturze pojawiły się kontrowersje co do określenia podmiotu omawianego przestępstwa. Niektórzy badacze tematu twierdzą, że zarówno dłużnik, jak i wierzyciel muszą być przedsiębiorcami na gruncie przestępstw przeciwko wierzycielom⁸¹. Trafnym wydaje się przyjęcie szerokiego rozumienia pojęcia dłużnika jako podmiotu przestępstw opisanych w art. 300 k.k.⁸² J. Lachowski przyznaje, że można mieć wątpliwości, czy sformułowanie tytułu Rozdziału XXXVI k.k. stanowi dostateczne uzasadnienie tezy, iż dłużnik, jako sprawca tych czynów musi być przedsiębiorcą⁸³. J. Majewski uważa⁸⁴, że przy rozstrzygnięciu kwestii, czy działalność prowadzona przez określony podmiot ma charakter działalności gospodarczej, główną dyrektywą muszą być przepisy ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej⁸⁵. Zgodnie z przepisami wskazanej ustawy działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły (art. 2 ustawy o Swobodzie Działalności Gospodarczej). Warto odnotować, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego działalność gospodarcza obejmuje zarówno czynności faktyczne, jak i prawne⁸⁶. Trzeba pamiętać, że nie można utożsamiać pojęcia obrotu gospodarczego z pojęciem działalności gospodarczej, niemniej zgodzić się należy z wyrażanym w doktrynie prawa karnego poglądem, że obydwie pojęcia ściśle się ze sobą wiążą⁸⁷. Obrót gospodarczy odbywa się bowiem zarówno z udziałem przedsiębiorców, jak i pomiędzy podmiotami prawa cywilnego, które przedsiębiorcami nie są, a zawierają umowy cywilnoprawne, z których mogą wynikać określone wierzytelności⁸⁸. W tym momencie pojawia się pytanie, czy zawarcie umowy sprzedaży pomiędzy dwiema osobami fizycznymi nie odbywa się w ramach obrotu gospodarczego nawet wówczas, gdy żadna ze stron nie jest przedsiębiorcą. Na tak postawione pytanie J. Lachowski odpowiada twierdząco⁸⁹. Z obrotem gospo-

⁸¹ Tak np. M. Kulik [w:] *Kodeks karny. Praktyczny Komentarz*, Mozgawa M. (red.), M. Budyn-Kulik, Kozłowska-Kalisz P., Kulik M., Warszawa: Oficyna 2010, Lex, s. 629.

⁸² Tak np. Z. Ziobro, *Przestępstwa na szkodę...*, *op. cit.*, s. 32; A. Marek, *Kodeks Karny. Komentarz*, Wyd. 5, Warszawa 2010, Lex (komentarz do art. 300 k.k.), s. 646; T. Oczkowski, *Przestępstwa na szkodę wierzycieli*, MoP 1999, Nr 11, s. 21; A. Michalska-Warias [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 828.

⁸³ J. Lachowski [w:] *Prawo karne gospodarcze...*, *op. cit.*, s. 469.

⁸⁴ J. Majewski [w:] A. Zoll (red.), A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiąkałski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, Teza 24.

⁸⁵ Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. Nr 173, poz. 1807 ze zm.

⁸⁶ Zob. orzeczenie z 20 sierpnia 1992 r., OTK 1992, cz. II, poz. 22.

⁸⁷ Tak np. R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko...*, *op. cit.*, s. 23.

⁸⁸ J. Lachowski, [w:] *Prawo karne gospodarcze...*, *op. cit.*, s. 470.

⁸⁹ *Ibidem*.

darczym mamy zatem do czynienia również wówczas, gdy pomiędzy podmiotami prawa cywilnego, które nie prowadzą działalności gospodarczej, dochodzi do transakcji o charakterze majątkowym, które generują powstanie praw i obowiązków cywilnoprawnych, a to przecież, jak słusznie zauważa J. Lachowski, wiąże się immanentnie z obrotem gospodarczym⁹⁰. J. Lachowski zwraca uwagę, że tytuł Rozdziału XXXVI k.k. nie został przez ustawodawcę nazwany „przestępstwa przeciwko zasadom prowadzenia działalności gospodarczej” lub „przestępstwa przeciwko przedsiębiorcom”⁹¹, co dawałoby podstawę do nieco innego podejścia do zagadnienia. Rację należy przyznać J. Lachowskiemu, który uważa, że nie można bowiem twierdzić, że zachowania dłużnika-przedsiębiorcy będą zawsze bardziej społecznie szkodliwe niż zachowania dłużnika- nie przedsiębiorcy, ponieważ niekiedy może być dokładnie odwrotnie⁹². Może przecież okazać się, że dłużnik nie będący przedsiębiorcą jest „bardziej profesjonalny” w swoich zabiegach zmierzających do uniknięcia zaspokojenia wierzycieli niż dłużnik będący przedsiębiorcą⁹³. Ponadto, o stwierdzeniu czy zachowania takiego dłużnika bardziej lub mniej zakłócają prawidłowość obrotu gospodarczego, nie decyduje to, czy jest on przedsiębiorcą ale to, jak duża jest dochodzona wiarytelność oraz w jaki sposób dopuszcza się określonych zachowań⁹⁴. Uzasadnieniem poglądu, zgodnie z którym sprawcą wymienionych przestępstw mogą być tylko dłużnicy-przedsiębiorcy, nie może być fakt, że uregulowania zawarte w art. 300 k.k. mówią o upadłości, która to ze swej natury dotyczy przede wszystkim przedsiębiorców. Warto zauważyć bowiem, że ustawodawca przewiduje obecnie możliwość ogłoszenia upadłości również osoby fizycznej, która nie jest przedsiębiorcą. Ten fakt przemawia za tym, że sprawcą wymienionych czynów może być także dłużnik nieprowadzący działalności gospodarczej⁹⁵. Zdaniem J. Majewskiego⁹⁶ podmiotem czynu zabronionego może być tylko podmiot gospodarczy, tj. przedsiębiorca. J. Majewski wiąże ten czynnik zarówno z uznaniem za przedmiot ochrony prawidłowego, rzetelnego obrotu gospodarczego, jak i z tym, iż wymieniona w znamionach art. 300 § 1 grożąca „upadłość” odnosi się jedynie do podmiotów gospodarczych⁹⁷.

⁹⁰ J. Lachowski [w:] *Prawo karne gospodarcze...*, *op. cit.*, s. 470.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² Gdyby właśnie tak było, to mógłby to być argument stanowiący solidne oparcie dla tezy, zgodnie z którą dłużnik, jako sprawca czynów opisanych w art. 300 k.k., powinien być przedsiębiorcą, za: *ibidem*.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ Co więcej, jak twierdzi J. Lachowski, należy tym samym uznać, że cechy samego sprawcy mają w tym kontekście znaczenie drugorzędne, a co za tym idzie niedopuszczalność pociągania do odpowiedzialności karnej dłużnika, który nie prowadzi działalności gospodarczej, ale ma szereg długów, których suma jest znaczna, przy jednoczesnej dopuszczalności pociągania do odpowiedzialności dłużnika-przedsiębiorcy, którego długi, skądinąd liczne, nie są znaczne, nie wydaje się uzasadniona, za: *ibidem*.

⁹⁵ Por. art. 1 ust. 1 lit. b PrUpN.

⁹⁶ Zob. A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna. Tom 3*, s. 747–748.

⁹⁷ Zob. art. 5 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, tekst jedn.: Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 z późn. zm.

Należy zdecydowanie jednak uznać, że nie jest to jednak pogląd trafny⁹⁸. Wskazanie podmiotu, jak zauważa R. Zawłocki, odbywa się pośrednio poprzez określenie pokrzywdzonego, tj. wierzyciela na szkodę którego działa podmiot przestępstwa⁹⁹. Jak wskazuje A. Marek¹⁰⁰, w komentowanym przepisie jest mowa jest także o „niewypłacalności”, co w sposób oczywisty może dotyczyć także dłużników nieprowadzących działalności gospodarczej, a nie ma żadnych powodów, aby wyłączać z zakresu ochrony prawnokarnej interesy majątkowe wierzycieli takich dłużników¹⁰¹.

Za taką wykładnią, opowiedział się SN w uchwale z 2000 r, w której stwierdza, że „zagrożonym niewypłacalnością w rozumieniu art. 300 § 1 może być dłużnik podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą”¹⁰². Natomiast w kolejnej uchwale, dotyczącej art. 300 § 2 k.k., SN stwierdził, że „użyte w art. 300 § 2 określenie „orzeczenie sądu lub innego organu państwowego” nie jest ograniczone tylko do orzeczeń dotyczących wiarytelności wynikających ze stosunku prawnego, którego jedną ze stron jest podmiot obrotu gospodarczego”¹⁰³.

W doktrynie spotyka się pogląd, zgodnie z którym sprawcą tego przestępstwa może być dłużnik, który nie prowadzi działalności gospodarczej. Wystarczającym jest to, aby istniejące zobowiązanie wynikało z działalności gospodarczej. Dlatego też przyjmuje się, że omawiany czyn może popełnić każdy dłużnik, natomiast wierzyciel, przynajmniej w chwili powstania zobowiązania, powinien być podmiotem prowadzącym działalność gospodarczą¹⁰⁴. Jednakże pogląd ten może budzić wątpliwości.

Słusznie zauważa Skorupka¹⁰⁵, że przyznanie ochrony na podstawie art. 300 § 1 tylko podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą stanowi uprzywilejowanie kontrahenta i tak silniejszego gospodarzo.

M. Kulik przychyliła się do poglądu, że to zarówno pokrzywdzony, jak i sprawca winni być podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą¹⁰⁶. Uważa, że za taką wykładnią przemawia też umiejscowienie komentowanego przepisu w rozdziale zawierającym przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu¹⁰⁷.

⁹⁸ Tak też: A. Marek, *Kodeks Karny...*, *op. cit.*

⁹⁹ R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom...*, *op. cit.*, s. 30.

¹⁰⁰ A. Marek, *Kodeks Karny...*, *op. cit.*

¹⁰¹ R. Zawłocki [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom 2*, s. 1164–1165.

¹⁰² Uchwała SN z dnia 20 listopada 2000 r., I KZP 31/00, OSNKW 2001, nr 1–2, poz. 5.

¹⁰³ Uchwała SN z dnia 26 listopada 2003 r., I KZP 32/03, OSNKW 2004, nr 1, poz. 3.

¹⁰⁴ Tak: uchwała SN z 20 listopada 2000 r., I KZP 31/00, OSNKW 2001, nr 1–2, poz. 5, z głosami: Skorupki, OSP 2001, z. 10, poz. 145; O. Górniok, OSP 2001, z. 5, poz. 75 i J. Majewskiego, OSP 2001, z. 5, poz. 75 oraz M. Wiśniewski, *Prawnokarna ochrona...*, *op. cit.*, s. 29; R. Zawłocki [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 1273.

¹⁰⁵ Uchwała SN z 20 listopada 2000 r., I KZP 31/00, OSNKW 2001, nr 1–2, poz. 5, z głosami: Skorupki, OSP 2001, z. 10, poz. 145, s. 489.

¹⁰⁶ M. Kulik [w:] *Kodeks karny...*, *op. cit.*

¹⁰⁷ Por. także szczegółową analizę J. Majewskiego (w: Zoll III, s. 686 i n.), który przekonująco uzasadnia, że podmiotem omawianego czynu zabronionego może być tylko ten, kto prowadzi działalność gospodarczą.

DŁUŻNIK JAKO PODMIOT PRZESTĘPSTWA UTRUDNIANIA DOCHODZENIA ROSZCZEŃ

Streszczenie

Przestępstwa określone w art. 300 § 1–3 k.k. należą do kategorii przestępstw indywidualnych. Ich sprawcą może być tylko dłużnik. Uregulowania zawarte w przepisie art. 300 k.k. odnoszą się do sytuacji, w której dochodzi do uszczerbku w interesach wierzyciela, co oznacza konieczność istnienia zobowiązania, a w takim przypadku musi również istnieć jego druga strona, tj. dłużnik. Przestępstwo określone w art. 300 § 3 k.k. także należy zaliczyć do kategorii indywidualnych przestępstw dłużniczych. Konstrukcja jego znamion sprawia jednak, odmiennie niż w przypadku przestępstw określonych w art. 300 § 1–2 k.k., że jego sprawcą może być jedynie dłużnik mający wielu wierzycieli. Przestępstwa określone w art. 300 k.k. mogą być popełnione przez trzy zasadnicze typy sprawców, a mianowicie: dłużnika właściwego, współdłużnika lub gwaranta, czyli osobę współodpowiedzialną, jak również przez osoby, o których mowa w art. 308 k.k., tj. np. osoby faktycznie zastępujące dłużnika. Co prawda sama ustawa wprost nie posługuje się pojęciem „dłużnik” na określenie podmiotu czynu zabronionego, jednakże skoro do istoty tych przestępstw należy działanie na szkodę „swojego wierzyciela”, narzuca się konkluzja, że sprawcą może być jedynie dłużnik. W literaturze pojawiły się kontrowersje co do określenia podmiotu omawianego przestępstwa. Niektórzy badacze tematu twierdzą, że zarówno dłużnik, jak i wierzyciel muszą być przedsiębiorcami na gruncie przestępstw przeciwko wierzycielom. Zdaniem autorki trafnym wydaje się przyjęcie szerokiego rozumienia pojęcia dłużnika jako podmiotu przestępstw opisanych w art. 300 k.k.

DEBTOR AS A PERPETRATOR OF THE CRIME OF HAMPERING CLAIMS FOR DAMAGES

Summary

Crimes specified in Article 300 § 1–3 of the Criminal Code belong to the category of individual crimes. Only a debtor can be their perpetrator. The regulations of Article 300 of the CC refer to the situation in which there is detriment to the creditor's interest, which means there must be a covenant; thus, there must be the other party, i.e. a debtor. The crime specified in article 300 § 3 of the CC should also be included in the category of individual debt crimes. However, the construction of its features causes that, unlike in crimes specified in Article 300 § 1–2 of the CC, its perpetrator can be only a debtor who owes money to many creditors. The crimes specified in Article 300 of the CC can be committed by three basic types of perpetrators, i.e. an

actual debtor, a co-debtor or a guarantor, i.e. a co-liable person, as well as persons specified in Article 303 of the CC, that is e.g. persons actually representing a debtor. To tell the truth, the Act does not use the term 'debtor' directly to specify the perpetrator of a tortious act but as the activities to the detriment of "one's creditor" are the essence of these crimes, there is an obvious conclusion that the perpetrator must only be a debtor. Controversies over the definition of the perpetrator of the discussed crime have arisen in literature. Some researchers state that both a debtor and a creditor must be entrepreneurs based on the crimes against creditors. In the author's opinion, it seems reasonable to understand the concept of a debtor as a perpetrator of crimes specified in article 300 of the CC.

LE DÉBITEUR EN TANT QU'UN SUJET DU DÉLIT D'AGGRAVER L'ENQUÊTE DES PRÉTENTIONS

Résumé

Les infractions définies dans l'art. 300 § 1–3 du Code pénal appartiennent à la catégorie des infractions individuelles. Et ce n'est qu'un débiteur qui peut être leur actant. Les réglementations de l'art. 300 du Code pénal correspondent à la situation dans laquelle il y a un certain manque dans les intérêts du créancier ce qui signifie la nécessité de l'existence de reconnaissance de dette qui en conséquence introduit la nécessité de l'existence de sa deuxième partie, c'est-à-dire le débiteur. L'infraction définie dans l'art. 300 § 3 du Code pénal appartient aussi à la catégorie des infractions individuelles de dette. Pourtant la construction de ses signes montre que l'actant est un débiteur ayant plusieurs créanciers, différemment que dans le cas des infractions définies dans l'art. 300 § 1–2 du Code pénal. Les infractions définies dans l'art. 300 du Code pénal peuvent être commises par trois types essentiels des actants, ce qui veut dire par un débiteur essentiel, un codébiteur ou un garant qui est aussi une personne responsable en commun avec lui ainsi que d'autres personnes dont on parle dans l'art. 308 du Code pénal, c'est-à-dire, des personne qui réellement remplacent le débiteur. A vrai-dire, ce droit-ci n'applique pas la notion de «débiteur» pour définir le sujet de l'acte interdit mais on peut en conclure que l'actant est uniquement le débiteur comme indique l'essentiel de ces infractions agissant toujours au détriment de son «créancier». Dans la littérature il y a aussi des controverses concernant la définition du sujet de l'infraction citée. Certains chercheurs disent que le débiteur également que le créancier doivent être entrepreneurs au niveau des infractions contre les créanciers. Contrairement à l'auteur, pour qui le plus essentiel est d'accepter la notion très large du débiteur en tant que le sujet des infractions dont on parle dans l'art. 300 du Code pénal.

ДОЛЖНИК КАК СУБЪЕКТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ВИДЕ ПРЕПЯТСТВИЯ В РАЗБИРАТЕЛЬСТВЕ ПРЕТЕНЗИЙ

Резюме

Преступления, предусмотренные статьёй 300 § 1 3 УК, относятся к категории индивидуальных преступлений. Их виновником может быть только должник. Правила, содержащиеся в положении ст. 300 УК, касаются ситуации, ведущей к нанесению ущерба интересам кредитора, что означает необходимость существования обязательства, что в данном случае предполагает наличие другой его стороны, – субъекта, или должника. Преступление, предусмотренное статьёй 300 § 3 УК, следует также отнести к категории индивидуальных долговых преступлений. Структура, касающаяся его состава, приводит, однако, к тому, – иначе, чем в случае преступлений, предусмотренных статьёй 300 § 1–2 УК, – что виновником его может быть только должник, имеющий несколько кредиторов. Преступления, предусмотренные статьёй 300 УК, могут быть совершены тремя основными типами преступников, а именно: самостоятельным должником, совместным должником, или гарантом, то есть лицом, несущим совместную ответственность, а также лицами, о которых идёт речь в ст. 308 УК, то есть лицами, фактически заменяющими должника. Надо признать, что в самом законе нет непосредственного использования понятия „должник» для определения субъекта запрещённого деяния, однако, если суть данных преступлений связана с деянием в ущерб своему кредитору, напрашивается вывод, что виновником может быть только должник. В литературе появились противоречивые мнения относительно определения субъекта обсуждаемого преступления. Некоторые исследователи данного вопроса утверждают, что как должник, так и кредитор должны быть предпринимателями на почве преступлений против кредиторов. По мнению автора, удачным представляется принятие широкого понимания должника как субъекта преступлений, предусмотренных статьёй 300 УК.